

بررسی تأثیر نظارت سازمانی بر کاهش فساد اداری در سازمان‌های دولتی از دیدگاه کارکنان (مطالعه موردی: وزارت تحصیلات عالی افغانستان)

مسعود میوند^۱

ظاهر اکبری^۲

چکیده

نظام اداری با رعایت اصول و مقررات اداری حاکم و با توجه به نظم اداری از قبل طراحی شده، وظایف خود را به‌خوبی و برای نیل به بهره‌وری سازمانی اجرا می‌کند. یک سازمان سالم را می‌توان سازمانی تعریف کرد که نه تنها در محیط خود دوام می‌آورد، بلکه در یک برهه زمانی طولانی به‌طور کافی سازش کرده و توانایی‌های بقا و سازش خود را به‌طور مداوم توسعه می‌دهد. ایده سلامت اداری با مفهوم دولت خوب و حکومت خوب آمیخته است. فساد اداری عوامل زیاد دارد که مهم‌ترین آن سوء مدیریت، عدم شفافیت و پاسخگویی دولت در برابر عملکرد خود، مورد تهدید قرار گرفتن مبارزه‌گران با فساد، احساس بی‌عدالتی در ادارات دولت و غیره است. پژوهش حاضر، درصدد بررسی تأثیر ابعاد نظارت سازمانی بر کاهش فساد اداری در سازمان‌های دولتی افغانستان از دیدگاه کارکنان است که با روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری آن، کارمندان وزارت تحصیلات عالی افغانستان است که از میان آنان ۱۰۰ نفر به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه‌های نظارت سازمانی و فساد اداری است و به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از روش آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که ابعاد نظارت سازمانی با کاهش فساد اداری در قلمرو پژوهش رابطه مثبت دارد. از بین ابعاد نظارت سازمانی اعتقاد به نظارت الهی بالاترین رتبه را دارد. ابعاد نظارت درونی و نظارت عمومی، به ترتیب، در رده‌های بعدی قرار دارد. همه ابعاد نظارت سازمانی با کاهش فساد اداری در قلمرو پژوهش رابطه مثبت دارد و از بین این ابعاد، بعد نظارت عمومی بیشترین رابطه را با کاهش فساد اداری دارد.

کلیدواژه‌ها: فساد اداری، نظارت سازمانی، تحصیلات عالی

۱. گروه مدیریت دولتی، جامعه المصطفی العالمیه، کابل - افغانستان.

۲. دکتری مدیریت دولتی، موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، قم - ایران و استاد پوهنتون ابن سینا - کابل.

مقدمه

فساد اداری در افغانستان میراث ماندگاری است که از گذشته‌های دور وجود داشته و در زمان کنونی و سازمان‌های نوین و نسل جدید، نیز ریشه دوانیده و به صورت نظام‌مندتری مشاهده می‌شود. هر نظامی که در افغانستان قامت راست کرده، اولین کلامش از فساد اداری نظام قبلی، مبارزه با فساد، ایجاد اصلاحات و برپایی حکمرانی خوب بوده است. زمامداران افغانستان همواره در روزهای نخست از فساد حکومت قبلی گزارش داده‌اند؛ اما در زمان حاکمیت خود هیچ‌گاه در مقابل افکار عمومی جامعه و سازمان‌های شفافیت بین‌المللی پاسخگو نبوده و در میدان مبارزه با فساد اداری، خود در درون فساد غرق شده‌اند. به نظر می‌رسد، یکی از دلایل زوال حکومت‌ها و اوضاع نابسامان و ناپایدار سیاسی افغانستان و اینکه این جامعه هیچ‌گاه طعم امنیت و لذت پیشرفت را نچشیده، فساد اداری وسیع، نبود شفافیت و فقدان پاسخگویی بوده است. شگفت‌انگیزتر از همه این است که تمامی مردم از فساد اداری می‌نالند؛ اما هیچ‌یک از افراد فاسد از ناحیه مقامات قضایی و حکومت جدید مورد پیگرد قرار نمی‌گیرد. حکومت‌های جدید از فساد گسترده مقامات عالی‌رتبه قبلی خبر می‌دهند، با این وجود، هیچ‌کسی اعم از احزاب سیاسی، فرهنگیان و مدیران، محققان، گزارشگران رسانه‌ها و توده مردم، جرئت و زحمت بازگویی و تحلیل اوضاع جاری را ندارد.

مردم افغانستان در جریان ارائه خدمات اظهار می‌دارند که فساد مشکلی است که آنان به صورت روزمره با آن مواجه‌اند و فساد روی زندگی تمام شهروندان افغانستان تأثیر گذاشته است. شهروندان افغانستان مجبورند در تمام جنبه‌های زندگی روزمره‌شان رشوه پرداخت کنند و از تبعیض در فرصت‌های اقتصادی، شغلی و در نتیجه، خویش خوری و واسطه‌بازی گسترده رنج ببرند. فساد اداری به حدی در ادارات دولتی افغانستان گسترده بوده که کمتر کسی را می‌توان پیدا کرد که مشکلاتش بدون پرداخت رشوه حل شده باشد. هرکسی مجبور است در مقابل خدمات دولتی پول پرداخت کند یا از طریق یک مقام عالی‌رتبه دولتی و سفارش شخص ثالث،

راه‌کاری برای حل مشکلاتش پیدا کند. براین اساس تجزیه و تحلیل این مسئله و ارائه راه‌کارهای مناسب برای بیرون رفت از این معضل اساسی از اهمیت و ضرورت برخوردار است.

در این پژوهش به دنبال آن هستیم تا مهم‌ترین عواملی را که در یک سازمان موجب بروز فساد اداری می‌شود تبیین کنیم و در ادامه، تأثیر ابعاد نظارت سازمانی بر کاهش فساد اداری را در وزارت تحصیلات عالی مورد بررسی قرار دهیم تا بتوانیم راه‌کارهای مناسب را جهت پیشگیری از این آسیب ارائه کنیم. به نظر می‌رسد نیاز اساسی است که نظارت سازمانی در همه ادارات وجود داشته باشد. شاید بتوان از طریق اصول الهی، نظارت درونی و نظارت عمومی مشکل فساد را از ادارات افغانستان برچید. این طور می‌توانیم به عرضه خدمات از طریق ادارات ذی‌ربط، شاهد دستاوردهای بهتر باشیم.

با توجه به مطالب گفته‌شده، هدف از انجام این پژوهش، بررسی تأثیر ابعاد نظارت سازمانی بر کاهش فساد اداری در سازمان‌های دولتی افغانستان از دیدگاه کارکنان دولتی و به‌ویژه وزارت تحصیلات عالی است. با مراجعه به اسناد و منابع کتابخانه‌ای و الکترونیک می‌توان اذعان کرد که بررسی نقش نظارت سازمانی بر کاهش فساد اداری در وزارت تحصیلات عالی، یک گام جدید به شمار می‌رود؛ زیرا تاکنون نظارت سازمانی به‌عنوان یک مؤلفه تأثیرگذار بر کاهش فساد اداری و به‌ویژه وزارت تحصیلات عالی به بررسی گرفته نشده است. بدین روی، در این پژوهش به دنبال آن هستیم تا مهم‌ترین عوامل فساد اداری را تبیین کنیم و تأثیر ابعاد نظارت سازمانی بر کاهش فساد اداری در وزارت تحصیلات عالی را بررسی کنیم و سرانجام راه‌کارهای مناسب را جهت پیشگیری از این آسیب ارائه کنیم. به‌طور مشخص پرسش اصلی پژوهش حاضر این است که از منظر کارکنان وزارت تحصیلات عالی افغانستان نظارت سازمانی چگونه بر کاهش فساد اداری تأثیر دارد؟ برای یافتن پاسخ اصلی، پرسش‌های فرعی این است که مردم افغانستان مسلمان هستند و خداوند را جامع صفات کمالیه و از جمله آفریننده، رب و پروردگار، علیم، حکیم، بصیر و ناظر بر همه

امور می‌دانند. بنابراین اعتقاد به نظارت خداوند چه تأثیری بر کاهش فساد اداری دارد؟ سؤال دیگر این است که نظارت درونی و وجدان انسانی چه تأثیری بر کاهش فساد اداری دارد؟ همچنین سؤال دیگر این است که نقش مردم و نظارت عمومی چه تأثیری بر کاهش فساد اداری دارد؟

۱. ادبیات و پیشینه تحقیق

۱-۱. فساد

فساد در لغت مترادف با تباهی، خرابی، نابودی، زیان، شکستن، ظلم و ستم، شرارت و بدکاری، کینه و دشمنی، فتنه و آشوب است و در اصطلاح، بیرون رفتن از حد اعتدال است که از امکانات و منافع عمومی در جهت کسب منافع شخصی سوءاستفاده می‌شود. (ربیعی، ۱۳۸۳: ۲۹)

۱-۲. فساد اداری

فساد اداری به رفتاری اطلاق می‌شود که افراد به دلیل تحقق منافع خصوصی و دستیابی به رفاه بیشتر یا موقعیت بهتر، خارج از چارچوب رسمی و وظایف یک نقش دولتی، عمل می‌کنند. (نیک پور و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۱) تعریف عام و کلی بانک جهانی و سازمان شفافیت بین‌الملل از فساد اداری که تقریباً در سطح جهان پذیرفته شده، عبارت است از: «سوءاستفاده از اختیارات دولتی (قدرت عمومی) برای کسب منافع خصوصی، تحت تأثیر منافع شخصی یا روابط و علایق خانوادگی». (حسینی و شمس، ۱۳۹۱: ۸۳) فساد اداری بر اساس ماده سوم قانون مبارزه علیه ارتشا و فساد اداری افغانستان که در سال ۱۳۸۳ تصویب شد عبارت است از: «عمل خلاف قانون که توسط کارکنان دولتی و سایر موظفین خدمات عامه، به مقصد حصول اهداف و منافع شخصی یا گروهی به اشکال ذیل صورت می‌گیرد: اختلاس، سرقت اسناد، اتلاف اوراق و اسناد رسمی، تجاوز از حدود صلاحیت قانونی، استفاده از امکانات دولتی و اوقات رسمی در امور شخصی، امتناع و استنکاف از وظیفه بدون عذر قانونی، کتمان حقیقت، جعل و تزویر اسناد، تطمیع، سفارش و التماس غیرقانونی، دخیل

ساختن ملاحظات قومی، منطقی، مذهبی و لسانی، حزبی و جنسی و شخصی در انتخاب و استخدام».

۱-۳. نظارت

نظارت، یکی از روش‌ها و راه‌کارهایی است که برای تربیت کارمندان و کارگزاران به کار گرفته می‌شود و نقش مهمی در جلوگیری و کاهش فساد اداری دارد. هدف از نظارت آن است که اطمینان حاصل شود که عملیات در راه نیل به هدف، هدف را به‌موقع و به‌طور مطلوب تأمین می‌کند یا خیر. در صورتی که در عملیات اجرایی، انحرافی حاصل شود، در اسرع وقت توسط ناظر، تدابیر لازم به‌منظور جلوگیری از انحراف و نیل به هدف مطلوب سنجیده می‌شود. (راجی، ۱۳۹۶: ۲)

۱-۳. سازمان دولتی

اولین وظیفه دولت حل مسائل عمومی است. مسائل عمومی به اموری مانند تربیت، فرهنگ، سیاست، اقتصاد، بهداشت، تغذیه، هنر، ورزش، گردشگری، رسانه، محیط‌زیست و امثال این‌ها مربوط است، ولی منحصر در این امور نیست؛ زیرا سازمان‌های امروزی با محیط پویا و تحولات پرشتاب در عرصه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، ارتباطی و مانند این‌ها مواجه هستند. روزه‌روز، فناوری‌های جدیدی تحت قلمرو فعالیت سازمان داخل گردیده، تمایلات و نیازهای جدید و متنوعی در میان افراد جامعه شکل می‌گیرد. همچنین عوامل محیطی نیز فرصت‌ها و تهدیدهای جدیدی را خلق نموده، افراد، گروه، سازمان و جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. براین اساس، مسائل عمومی آن‌گونه که از نامش پیداست، مختص افراد، گروه و سازمان خاصی نبوده، بلکه آحاد جامعه را متأثر می‌سازد و نیازمند نوعی عمل جمعی و یکپارچه است. منافع عمومی، افکار عمومی، کالای عمومی، بهداشت عمومی، نظم عمومی، حمل و نقل عمومی، حقوق عمومی و محیط‌زیست، نمونه‌هایی از امور عمومی هستند. به‌طور کلی، امور عمومی به چیزی گفته می‌شود که نفع و ضرر همگانی دارد و قابل کنار گذاشتن یا حذف شدن نیست.

برخلاف کالا، خدمات و امور خصوصی که قابل چشم‌پوشی است، امور عمومی به دلیل اینکه خواست و نیاز عموم جامعه است، قابل چشم‌پوشی نیست. (گیوریان و ربیعی، ۱۳۹۴: ۳۱)

به دلیل اهمیت منافع و مسائل عمومی، مردم نسبت به خدمات کارمندان بخش عمومی یا دولتی حساس هستند؛ زیرا وظایف و رسالتی که برای سازمان‌های دولتی بیان شده، آن‌ها را به نوعی متمایز معرفی کرده و این امتیاز، همان خادمان ملی و تأمین منافع عمومی است. از این رو اگر کارمند دولتی به هریک از شهروندان جامعه با هر توجیهی خدمات درستی ارائه ندهد، به نوعی از اختیارات خود سوءاستفاده کرده و نه تنها خادم ملت به شمار نمی‌رود، بلکه خائن و فاسد شناخته می‌شود.

۲. پیشینه پژوهش

با مراجعه‌ای که به اسناد و منابع کتابخانه‌ای و الکترونیک صورت گرفت، مشخص شد که تاکنون پژوهشی در زمینه تأثیر نظارت سازمانی بر کاهش فساد اداری در وزارت تحصیلات عالی افغانستان صورت نگرفته است. از این منظر، این پژوهش فاقد پیشینه خاص است. با این وجود، پژوهش‌های عام و گسترده‌ای وجود دارد که به نوعی با پژوهش حاضر در ارتباط است و می‌توان به عنوان نمونه از آن‌ها در ادبیات پژوهش و مبانی نظری کمک گرفت.

نیکپور و همکارانش پژوهشی را با هدف بررسی تأثیر نظارت سازمانی با رویکرد اسلامی بر فساد اداری در سازمان‌های دولتی ایران انجام داده و دریافته‌اند که بین نظارت سازمانی با رویکرد اسلامی و زیر متغیرهای آن، یعنی نظارت الهی، نظارت درونی، نظارت عمومی و نظارت مدیریتی با فساد اداری رابطه معناداری وجود دارد و نظارت سازمانی با رویکرد اسلامی بر فساد اداری اثر کاهنده دارد. (نیکپور و همکاران، ۱۳۹۵: ۲) نیکپور و همکارانش مؤلفه‌های ارزشمندی را از منظر اسلام استخراج نموده و بر جامعه ایران تطبیق کرده‌اند. در پژوهش حاضر از مقاله مزبور بهره گرفته شده و تلاش شده این مؤلفه‌ها بر کارکنان دولتی و وزارت تحصیلات عالی

افغانستان تطبیق داده شود.

راجی پژوهشی را تحت عنوان مقایسه تطبیقی مقوله کنترل و نظارت از منظر اسلام و مکاتب مدیریتی غربی انجام داده و دریافته است که چارچوب نظارت در تمام مکاتب مدنظر است؛ اما با هدفی متفاوت از یکدیگر. بدین معنا که هدف در مکتب اسلام، تعالی و هدایت انسان به عنوان خلیفه و جانشین خدا و تقرب انسان به خداست؛ حال آنکه هدف در مکاتب غربی، افزایش تولید و کسب سود است و اگر هم آموزش و پیشرفت کارکنان مدنظر قرار گیرد، جهت افزایش تولید است، نه برای رشد و کمال انسان. (راجی، ۱۳۹۶: ۳) از این مقاله و متغیرهای مهم آن و از جمله، نظارت الهی و تجزیه و تحلیلی که در این مورد انجام شده، استفاده شده است.

دیدبان شفافیت افغانستان در پژوهشی تحت عنوان سروی ملی فساد در تحقیقات خود دریافته است که در بین اکثر چالش‌های فراروی افغانستان، فساد اداری در کانون آن قرار دارد و هر پیشرفتی در جهت رسیدگی به مشکلات بی‌شمار افغانستان مستلزم تعهد مجدد و تمرکز بلندمدت بر تلاش‌های مبارزه با فساد اداری است. (سند دیدبان شفافیت، ۱۳۹۷: ۳)

شیخ احمدی در کتابی تحت عنوان «اسلام و مبارزه با فساد اداری» مطالب ارزشمندی را به نشر رسانده است. این کتاب با مقدمه معین اداری وزارت حج و اوقاف افغانستان، داعی الحق عابد و همچنین مقدمه‌ای از رئیس اجرائیوی دیدبان شفافیت، سید اکرام افضلی و همکاری جمعیت اصلاحی قبا و رهبری اداره دیدبان شفافیت در سال ۱۳۹۳ توسط مطبوعه توانا در کابل چاپ شده است. در این کتاب، عوامل فساد اداری به لحاظ روانی به ضعف ایمان، ضعف تقوا، حرص و طمع و به لحاظ اقتصادی به فقر و نابرابری، فقدان تأمین اجتماعی و عدم اطمینان از آینده و به لحاظ سیاسی به فقدان مردم سالاری، نبود نهادهای مدنی، انحصار قدرت، پنهان‌کاری، کاهش مشروعیت دولت و بی‌اعتمادی مردم به دولت و به لحاظ اداری به عدم شفافیت قوانین و مقررات اداری و به لحاظ اجتماعی و فرهنگی به ضعف آگاهی و سطح پایین دانش افراد و رابطه خویشاوندی نسبت داده شده است. شیخ

احمدی افزون بر معرفی و بیان منشأ و خاستگاه فساد اداری، راه‌کارهایی را با استفاده از آیات قرآن و احادیث نبوی (ص) ارائه کرده است. اولین راه‌کاری که ایشان به‌عنوان یک مسلمان و برای جامعه اسلامی افغانستان ارائه داده، بحث تربیتی و توجه به حلال و حرام است؛ یعنی عدم پایبندی مردم به حلال و حرام و یا درک ناقص مردم از حلال و حرام، سبب گسترش فساد اداری شده است. ایشان همچنین عوامل دیگری را مانند مشارکت اجتماعی، داشتن اراده و امید، شفافیت قوانین و مقررات، افزایش اطلاعات و آگاهی‌های عمومی جزئی از راه‌کارهای مبارزه با فساد اداری معرفی نموده و نقش برخی از نهادها و از جمله عالمان دینی را برجسته نموده است. سرانجام برای راه‌کارهای اداری، سیاسی و اقتصادی به مؤلفه‌های اصلاح نظام اداری، شایسته‌سالاری، تشکیل سازمان مستقل مبارزه با فساد اداری، سیاست‌زدایی از نظام اداری، مردمی بودن حکومت و مردم‌سالاری، ثبت دارایی‌های مقامات دولتی پرداخته است. (شیخ احمدی، ۱۳۹۳: ۱۵۷) نکته مهمی که در مقدمه این کتاب بدان اشاره شده این است که فساد اداری در ارگان‌های دولتی، غیردولتی و سکتور خصوصی افغانستان به یک فرهنگ مبدل شده است.

پژوهش‌های مزبور نشان می‌دهد که در ارتباط با فساد اداری، به‌صورت گسترده و از زوایای گوناگونی بحث شده و این مسئله به میزان سیاست‌ها و پیگیری دولت‌ها، کاهش فساد اداری را در بسیاری از کشورها در پی داشته است. همان‌گونه که در مقدمه اشاره شد، در ارتباط با فساد اداری افغانستان کار پژوهشی قابل‌اعتنایی صورت نگرفته است. در حالی که به‌عنوان نمونه، در مجلات معتبر ایران از سال ۱۳۹۰ تا پایان سال ۱۳۹۶ تعداد ۲۰۷ مقاله منتشر شده است (پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۷: ۱) عدم ثبت و بایگانی و نبود یک پایگاه معتبر علمی برای بسیاری از تحقیقات و از جمله فساد اداری و این موضوع که آیا تاکنون دستگاه‌های دولتی برای حل این مسئله کاری انجام داده یا خیر؟ و اگر انجام داده، نتایج و حاصل مطالعات آن‌ها کجاست؟ این مسائل و سؤال‌های پاسخ داده نشده دیگر و نبود مسئول و متولی این‌گونه مسائل، نشان از عدم شفافیت و گستردگی فساد اداری در افغانستان است که

به لحاظ نظری و اجرایی تاکنون کاری انجام نشده و حتی بستر و زیرساختی برای مستندسازی کارهای انجام شده و انجام نشده، تهیه نشده است.

۳. مبانی نظری پژوهش

این پژوهش به بررسی دو متغیر اساسی؛ یعنی فساد اداری و نظارت سازمانی پرداخته است. از این رو در ذیل تلاش شده است برای تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق، مبانی و چارچوب نظری پژوهش در دو بخش جداگانه تبیین گردد:

۳-۱. تبیین نظری فساد اداری

با مطالعات گذشته و به موازات بررسی پیشینه جامعه بشری با موارد گوناگونی از بحث فساد روبه‌رو می‌شویم. کتیبه‌های سال ۸۷۳ پیش از میلاد نشان می‌دهد که رشوه‌دهندگان توانسته‌اند از اتهاماتی مربوط به تخصیص زمین‌های کشاورزی فرار کنند. امروزه فساد در فرهنگ‌ها، نظام‌ها و اقتصادها گسترده‌تر، متنوع‌تر و فراگیرتر شده است. در مقابل، اقداماتی نیز برای مقابله با فساد در اندازه و نوع خود با فناوری‌های جدید، گسترش یافته است. (نرگسیان، ۱۳۹۷: ۲۱۹) بنابراین فساد پدیده‌ای پیچیده و چندوجهی است و عوامل متعددی در شکل‌گیری آن نقش دارد. پدیده فساد، از یک عمل کوچک خلاف قانون گرفته تا عملکرد نادرست یک نظام سیاسی و اقتصادی در سطح ملی را شامل می‌شود (حسنی و شمس، ۱۳۹۱: ۸۲) مختصرترین و گویاترین تعریف از فساد اداری که به صورت یک فرمول ارائه شده، عبارت است از:

$$\text{Corruption} = \text{Monopoly} + \text{Discretion} - \text{Accountability}$$

پاسخ‌گویی - اختیارات وسیع + انحصار = فساد اداری

این تعریف از این امتیاز برخوردار است که هم فساد اداری را تعریف نموده و هم به خاستگاه و منشأ فساد اداری اشاره کرده است. بنابراین فساد اداری عبارت است از: وجود انحصار، به اضافه قدرت و اختیارات وسیع و نبود پاسخ‌گویی. (شعبانی و

سلیمانی، ۱۳۸۹: ۶۱)

بر اساس این تعریف، یکی از ریشه‌ها و گلوگاه‌های فساد اداری، انحصار است. هرچند انحصار، یگانه عامل فساد اداری نیست، ولی اولین و مؤثرترین عامل فساد اداری به شمار می‌رود. البته اگر انحصار با قدرت و اختیارات وسیع، همراه گردد و در ضمن، پاسخ‌گویی هم وجود نداشته باشد، فساد اداری به تمام معنی تحقق خواهد یافت. (شمس، ۱۳۹۰: ۱۳)

بر اساس این تعریف و همچنین دیدگاه‌های تحلیلگران سیاسی و اداری، در کشوری مانند افغانستان اقوام مختلفی با پیشینه طولانی زندگی کرده‌اند؛ اما همواره قدرت در انحصار قومی خاص بوده و هیچ‌گاه قدرت به صورت عادلانه تقسیم و توزیع نشده است. عامل اصلی بحران‌ها و عقب‌ماندگی‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی این سرزمین همین مسئله است. (یوسفی، ۱۳۸۵: ۹۰) بدین جهت مناسب است کارشناسان و پژوهشگرانی که به دنبال ارائه راه‌حل مسئله فساد اداری در افغانستان هستند، به اولین گزینه در تعریف فساد اداری و انحصار به‌عنوان گلوگاه و منشأ تمامی فسادهای دیگر به صورت جدی توجه نمایند. هنگامی که منتسکیو، فیلسوف فرانسوی، در قرن هجدهم نظریه تفکیک قوا را مطرح کرد، هدف وی مبارزه با فساد و انحصارگرایی بود. (ریعی، ۱۳۸۳: ۱۵) مهم‌ترین و محکم‌ترین دلیل منتسکیو در تفکیک قوا، می‌تواند این باشد که با تفکیک قوا می‌توان اولین شاه‌رگ فساد اداری؛ یعنی انحصار را قطع کرد و انحصار بی‌رویه قدرت را از دست افراد انحصارطلب خارج کرد.

عناصر زیادی در شکل‌گیری فساد اداری نقش دارد و از همین جهت گفته می‌شود، فساد اداری چندلایه و چندوجهی است. به این معنا که ناآگاهی عمومی و پایین بودن فرهنگ جامعه از یک طرف، حرص و طمع مقامات اداری، عدم پایبندی آن‌ها به ارزش‌ها و فرهنگ دینی و سازمانی از سوی دیگر و مهم‌تر از همه، ساختار سازمانی ناکارآمد، نبود قوانین و مقررات شفاف و عدم شایستگی و کارمندان اداری پاسخگو، زمینه شکل‌گیری فساد اداری را فراهم می‌آورد. مهم‌ترین عوامل یا عناصر شکل‌دهنده فساد اداری و همچنین راه‌کارهای پیش‌گیری از فساد اداری با توجه به سه عنصر مردم،

حاکمیت و نظام اداری در جدول ذیل خلاصه شده است.

جدول ۱: عناصر شکل دهنده و راه کارهای پیش گیری از فساد اداری و مبارزه با آن (حسینی و شمس، ۱۳۹۱: ۱۰۲)			
نتیجه	راه کارهای پیش گیری و مبارزه	عوامل گلوگاهی	عناصر تعامل فساد اداری
کاهش فساد	کنترل از بالا و برخورد با انحصارگرایان	انحصار قدرت	حاکمان و دارندگان قدرت
	افزایش نظارت اجتماعی		
	تقوا و خودکنترولی	فقدان پاسخ گویی	
	افزایش زمینه های مشارکت مردم در امور اجتماعی	خاموشی وجدان عمومی	وضعیت فرهنگی و هنجارهای حاکم
	ترویج فرهنگ وظیفه شناسی و وجدان کاری		
	احیای حس مسئولیت پذیری اجتماعی	فقدان مسئولیت اجتماعی	
	افزایش اعتماد اجتماعی		
	نهادینه سازی (توسعه زیربنایی)		
	ایجاد یک محیط بازدارنده	ضعف اخلاق عمومی	
	عدم تبعیض در برخوردها		
	شایسته سالاری در عزل و نصبها	فقدان شایسته سالاری	نظام اداری تنظیم کننده روابط میان حاکمان و مردم
	شفاف و ساده سازی قوانین و مقررات	عدم شفافیت	
توجه به معیشت کارمندان	پایین بودن معاشات		
افزایش نظارت اجتماعی			
قاطعیت در برخورد با متخلفان	فقدان سیستم کنترل و نظارت		

۲-۳. تبیین نظری نظارت سازمانی

نظارت سازمانی یا کنترل، تلاش نظام مندی است برای تعیین استانداردها و شاخص عملکرد برای اهداف برنامه ریزی شده، طراحی سیستم بازخورد اطلاعات، مقایسه عملکرد واقعی با استانداردهای از پیش تعیین شده، مشخص کردن اینکه آیا انحرافی وجود دارد یا خیر و تعیین میزان اهمیت آن‌ها و انجام اقدامات اصلاحی برای حصول

اطمینان از اینکه همه منابع سازمان، به شیوه مؤثر و با حداکثر کارایی ممکن، در جهت دستیابی به اهداف شرکت مورد استفاده قرار گرفته است. (پیروز و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۶۷) مطالعات نشان داده است که قدرت و اختیارات وسیع، همواره میل به اقتدارطلبی و تمامیت‌خواهی دارد و انحصارگرایی را تقویت می‌کند و هر انسانی همواره در معرض وسوسه‌های قدرت قرار می‌گیرد. بدین روی، نظارت، ابزاری در راستای جلوگیری از فساد حاصل از قدرت است. نظارت، مراقبتی است که ناظر با زیرکی و دقت بسیار در کار مأمور انجام می‌دهد. ناظر علاوه بر آنکه به واسطه نگاه دقیق، در جریان کار مأمور قرار می‌گیرد، باید با اعمال مراقبت هوشمندانه، کار مأمور را مطابق معیارهایی که در اختیار دارد، تنظیم کند (نیکپور و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۵)

نظارت نقش مهم و تأثیرگذاری بر جلوگیری و کاهش فساد اداری دارد. از نظارت، دسته‌بندی‌های مختلفی ارائه شده است که هرکدام در جایگاه خود از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. این دسته‌بندی‌ها عبارت‌اند از: نظارت مستقیم و غیرمستقیم، نظارت عیان و نهان، نظارت شخصی یا کنترل درونی، نظارت سازمانی و رسمی، نظارت همگانی، نظارت خدا و فرشتگان الهی. (قوامی، ۱۳۸۶: ۲۹۴؛ پیروز و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۶۶؛ حسنی و شمس، ۱۳۹۱: ۹۰) از منظر استونر، کنترل مدیریتی، فرایندی است جهت حصول اطمینان از اینکه فعالیت‌های انجام شده با فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده مطابقت دارد. در واقع کنترل فراگیر از برنامه‌ریزی است و به مدیران کمک می‌کند تا مراقب اثربخشی فعالیت‌های برنامه‌ریزی، سازماندهی و هدایت باشند. (طاهری، ۱۳۸۴: ۸۸)

همچنین فرایند کنترل و نظارت در مدیریت، فرایندی است برای افزایش انگیزش افراد در فعالیت‌های سازمانی که به تحقق اهداف سازمان منتهی می‌شود. کنترل مدیریت در حقیقت ابزاری است در دست مدیرانی که این کنترل را بر خود و زیردستانشان اعمال می‌کنند. (فروزنده، ۱۳۸۵: ۹)

۴. بررسی وضعیت موجود و مطلوب تحصیلات عالی

یکی از بزرگ‌ترین سازمان‌های دولتی افغانستان، وزارت تحصیلات عالی است. تحصیلات عالی در هر جامعه‌ای، پیش‌ران و راهبر نهضت علمی و تحقیقاتی آن به شمار می‌رود. وزارت تحصیلات عالی ضمن اینکه دریچه علم و دانایی را به روی دانشجویان پرتلاش، جوان و مستعد می‌گشاید، زمینه رشد معنوی و ارتقای علمی دانشجویان را فراهم می‌آورد. در کنار تربیت دانشجویان ممتاز و نخبه، یکی از مهم‌ترین نقش‌های وزارت تحصیلات عالی به کارگیری و استخدام استادان نخبه است که از جایگاه علمی و دستاوردهای تحصیلی و تحقیقاتی در سطح ملی و بین‌المللی برخوردار باشند. دانشگاه کابل به‌عنوان یگانه دانشگاه دولتی برای اولین بار در سال ۱۳۱۱ هـ. ش. با تأسیس رشته طب در شهر کابل شروع به فعالیت کرد و رفته‌رفته در چند دهه بعدی به دانشکده‌های آن افزوده شده است. تلاش براین بوده که دانشگاه کابل از سال ۱۳۴۳ به بعد با معیارهای کشورهای منطقه و جهان فعالیت کند و در رقابت با کشورهای رقیب و همسایه عقب نماند. باین وجود، پژوهشگران سه کارکرد اساسی را برای دانشگاه‌ها در نظر گرفته‌اند:

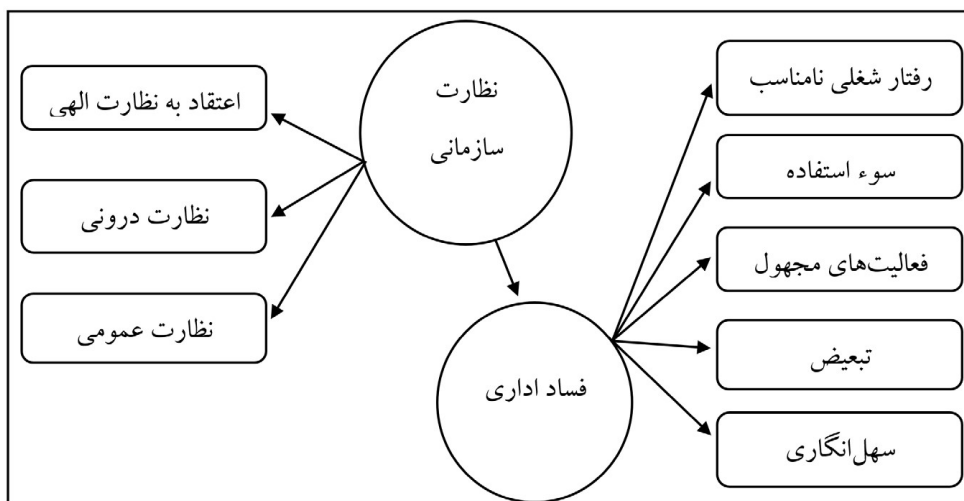
۱. تولید فکر و اندیشه (پژوهش و نظریه‌پردازی)؛
۲. انتقال فکر و اندیشه (آموزش و عملیاتی کردن دانش)؛
۳. انتشار فکر و اندیشه (خدمات علمی و ترویجی). (خنیفر، ۱۳۹۰: ۱۱۰)

کارکردها و معیارهای رتبه‌بندی دانشگاه‌ها ابزار مفیدی برای مقایسه عملکرد آن‌ها در سراسر جهان است. یگانه راه برای قرار گرفتن در این جایگاه، استفاده از اعضای هیئت علمی باکیفیت است که جز از طریق اساتیدی با سطح آموزش بالا، چاپ کتاب و مقاله و داشتن تجربه تدریس و مهارت‌های ارتباطی با جامعه علمی و استفاده از فناوری‌های نوین آموزشی میسر نخواهد بود.

از این منظر اگر قدمت تاریخی تأسیس دانشگاه دولتی کابل با دانشگاه‌های کشورهای همسایه مقایسه شود، دانشگاه کابل بسی عمر طولانی‌تری دارد؛ اما متأسفانه این دانشگاه به لحاظ پیشرفت علمی مانند چاپ کتاب، مقاله، برگزاری

سمینارها و خلق آثار علمی، اثری قابل‌عرضه در سطح بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی ندارد. به نظر می‌رسد مهم‌ترین ضعفی که در فرایند استخدام اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها وجود دارد، عبارت است از رقابتی نبودن فرایند استخدام، سخت‌گیری‌های آغازین و ولنگاری‌های واپسین، افراط در بخش زبان خارجی و بی‌توجهی به زبان بومی و ملی، شرایط ناعادلانه سنی، مدرک‌گرایی، تمرکز بر آموزش و بی‌اعتنایی به پژوهش و تحقیق.

از این منظر راه‌کارهایی که می‌تواند ضعف‌های موجود را تا حدودی جبران کند، عبارت‌اند از درجه‌بندی دانشگاه‌ها و رتبه‌بندی اساتید، ارزیابی‌های علمی و رفتاری استادان در هر سمستر، نگاه کلان، بلندمدت و جامع‌نگری در استخدام، اندیشه‌سازی و تحقیق محوری برای اساتید و دانشجویان، تقویت زبان بومی و ملی، نخبه‌گرایی، نقدگرایی و انتقادپذیری.

گراف ۱. الگوی مفهومی تحقیق

۵. روش تحقیق

در این پژوهش از روش تجزیه و تحلیل آماری استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات در این تحقیق میدانی و کتابخانه‌ای است؛ بدین معنا که اطلاعات لازم در

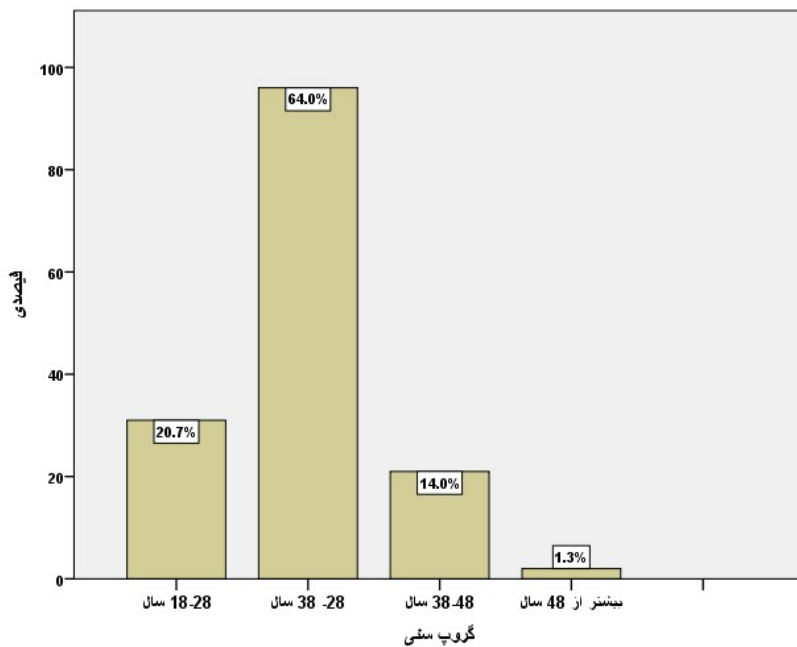
خصوص موضوعات مربوطه از طریق مطالعه کتاب‌ها، مقالات و سایر آثار مکتوب که معمولاً در کتابخانه‌ها وجود دارند، گردآوری گردیده و سپس نتایج پرسش‌نامه‌ها با استفاده از فناوری‌های آماری تجزیه و تحلیل شده است.

جامعه آماری پژوهش، کارمندان وزارت تحصیلات عالی افغانستان و ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه نظارت سازمانی و فساد اداری است که با آمار توصیفی و استنباطی تجزیه و تحلیل شده است. با توجه به تعداد کل اعضای جامعه هدف که برابر با ۱۰۰ نفر است، تعداد نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با در نظر گرفتن فرض جامعه آماری محدود (مفروضات معادله: d دقت برآورد و برابر با 0.2 ، T برابر با $96/1$) برابر با ۱۰۰ نفر به دست آمد.

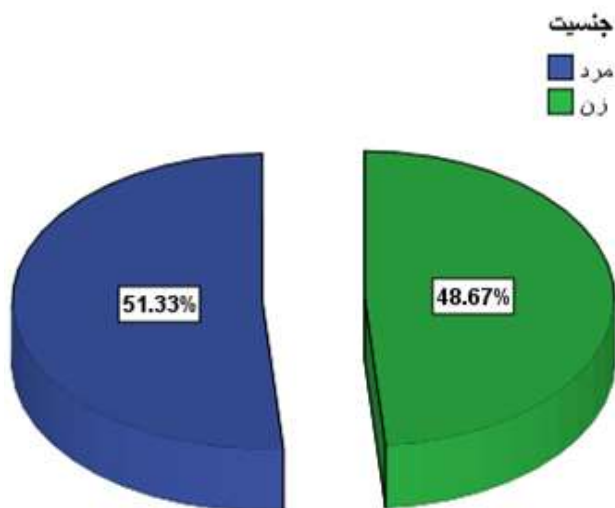
در مرحله آزمون مقدماتی یا پیش‌آزمون که با هدف سنجش پایایی ابزار اندازه‌گیری صورت گرفت، حدود ۱۰۰ پرسش‌نامه بین پاسخ‌دهندگان توزیع شد. از این تعداد ۲ پرسش‌نامه ناقص، به روش حذف، از فهرست کنار گذاشته شد و حدود ۹۸ پرسش‌نامه مبنای آزمون آلفای کرونباخ قرار گرفت. پس از گردآوری داده‌ها، با کمک نرم‌افزار آماری اس. پی. اس. اس، ضریب آلفای کرونباخ به تفکیک ابعاد محاسبه شد. پایایی پرسش‌نامه 0.8 محاسبه گردید. از آنجا که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه‌شده بیش از مقدار 0.7 است، پرسش‌نامه از پایایی مناسب و خوبی برخوردار است.

۶. تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

۶-۱. متغیرهای جمعیت‌شناختی

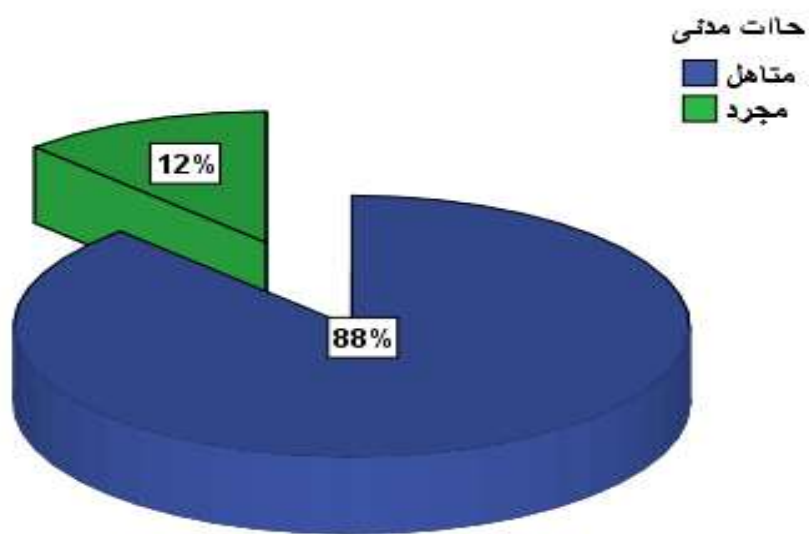

گراف ۲. سن پاسخ‌دهندگان

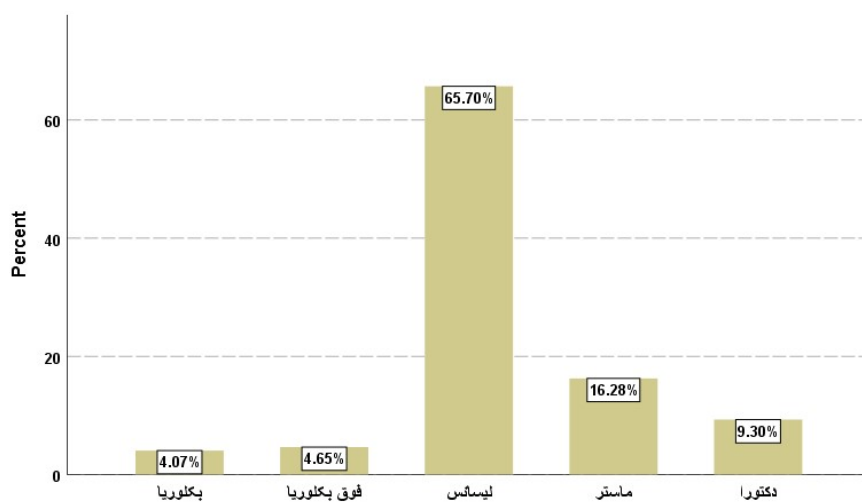

گراف ۳. جنسیت پاسخ‌دهندگان

گراف ۴. حالت مدنی پاسخ دهندگان

گراف ۵. سطح تحصیلات پاسخ دهندگان

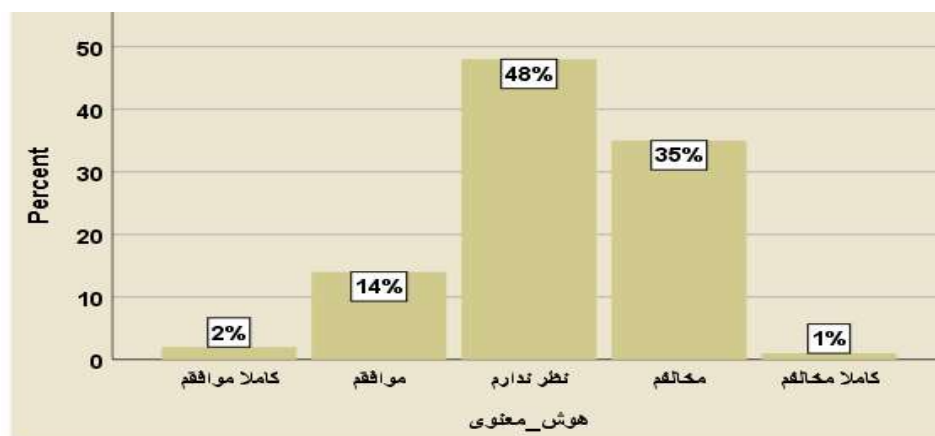
۲-۶. تشریح اطلاعات

در این بخش تلاش بر این است که متغیرهای نظارت سازمانی و کاهش فساد از لحاظ مؤلفه‌ها هرکدام به شکل بار چارت ارائه شود.

مرحله اول: پس از وارد کردن داده‌های همه سؤالات، پرسش‌های مربوط به هر مؤلفه ساخته شود. پرسش‌های مربوط به مؤلفه نظارت سازمانی عبارت از پرسش شماره ۱ الی ۵ و مؤلفه نظارت الهی از شماره ۶ تا شماره ۹، مؤلفه نظارت درونی از شماره ۱۰ الی شماره ۱۳، مؤلفه نظارت عمومی از شماره ۱۴ الی شماره ۱۸، مؤلفه نظارت مدیریتی از شماره ۱۹ الی شماره ۲۲ و مؤلفه فساد از شماره ۲۳ الی شماره ۳۰ است.

مرحله دوم: بعد از ساخت مؤلفه، به خاطر سهولت در تشریح و توصیف داده‌ها هر مؤلفه را به مؤلفه‌ای جدید ترتیب می‌کنیم تا فیصدی تمام پاسخ ارائه‌شده به گزینه‌ها را به شیوه طیف لکرت (کاملاً مخالفم=۱، مخالفم=۲، نظر ندارم=۳، موافقم=۴ و کاملاً موافقم=۵) توسط بارچارت نمایش دهیم.

در ذیل مؤلفه‌های نظارت سازمانی، نظارت الهی، نظارت درونی، نظارت عمومی، نظارت مدیریتی و فساد اداری توسط بارچارت ارائه شده است.

گراف ۶. دیدگاه پاسخ‌دهندگان نسبت به مؤلفه نظارت سازمانی به اساس فیصدی

قرار بارچارت فوق ۴۸٪ از پاسخ‌دهندگان گزینه نظر ندارم، ۳۵٪ مخالف، ۱۴٪ موافق، ۲٪ کاملاً موافق و ۱٪ کاملاً مخالف را برگزیده‌اند.

گراف ۷. دیدگاه پاسخ‌دهندگان نسبت مؤلفه نظارت الهی به اساس فیصدی

قرار بارچارت فوق ۴۲٪ از پاسخ‌دهندگان نسبت به مؤلفه نظارت الهی گزینه نه مخالفم و نه موافقم، ۴۰٪ مخالف، ۱۱٪ موافقم، ۶٪ کاملاً موافقم را برگزیده‌اند.

گراف ۸. دیدگاه پاسخ‌دهندگان نسبت مؤلفه نظارت درونی به اساس فیصدی

قرار بارچارت فوق ۴۱٪ از پاسخ‌دهنده‌ها نسبت به مؤلفه نظارت درونی گزینه نظر ندارم، ۳۷٪ مخالف، ۱۳٪ موافقم، ۴٪ کاملاً موافقم و ۵٪ کاملاً مخالف را برگزیده‌اند.

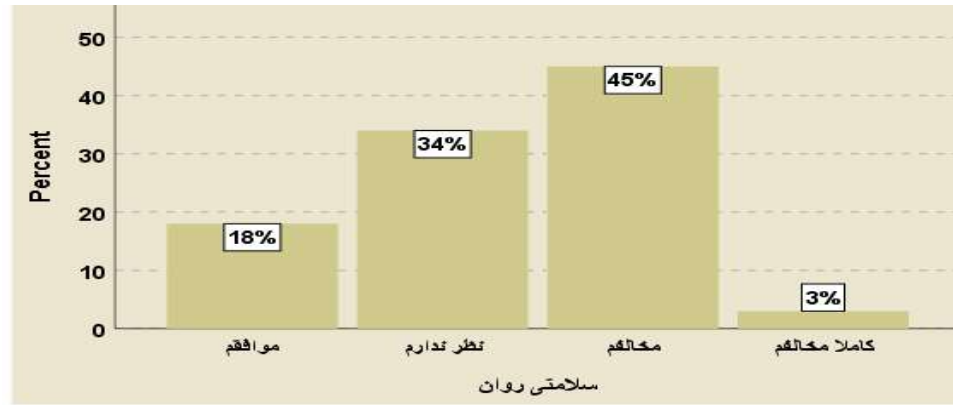
گراف ۹. دیدگاه پاسخ‌دهندگان نسبت مؤلفه نظارت عمومی به اساس فیصدی

قرار بارچارت فوق ۵۴٪ از پاسخ‌دهندگان نسبت به مؤلفه نظارت عمومی گزینه نظر ندارم، ۳۰٪ مخالف، ۱۶٪ موافق و صفر درصد کاملاً موافق و کاملاً مخالف را برگزیده‌اند.

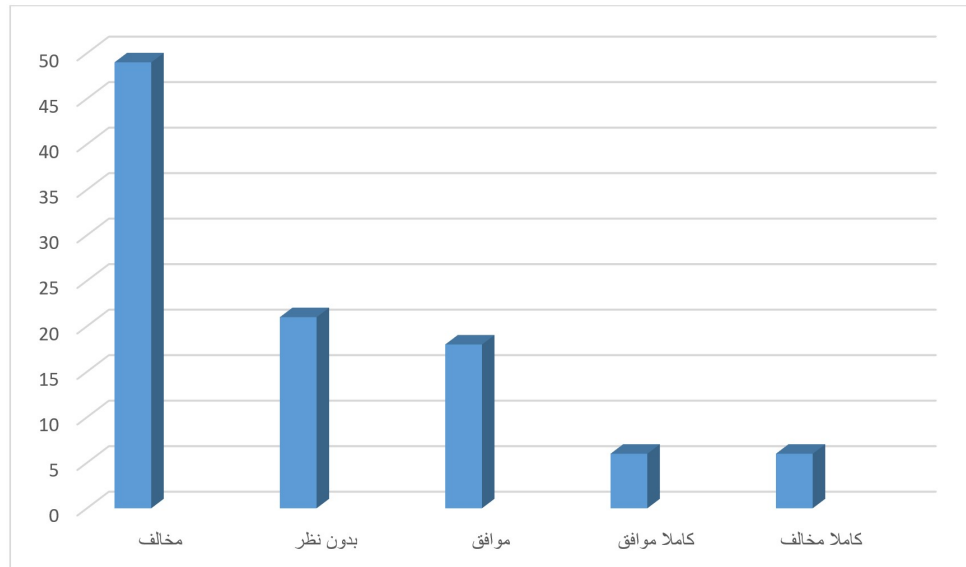
گراف ۱۰. دیدگاه پاسخ‌دهندگان نسبت مؤلفه نظارت مدیریتی به اساس فیصدی

قرار بارچارت فوق ۵۱٪ از پاسخ‌دهنده‌ها نسبت به مؤلفه نظارت مدیریتی گزینه نظر ندارم، ۳۲٪ مخالف، ۱۳٪ موافق، ۴٪ کاملاً موافق و صفر درصد کاملاً مخالف را برگزیده‌اند.

گراف ۱۱. دیدگاه پاسخ‌دهندگان نسبت مؤلفه فساد اداری به اساس فیصدی

قرار بارچارت فوق ۴۵٪ از پاسخ‌دهنده‌ها نسبت به مؤلفه فساد اداری گزینه مخالف، ۳٪ کاملاً مخالف، ۱۸٪ موافق، ۳۴٪ بدون نظر را برگزیده‌اند.

قرار بارچارت فوق ۴۹٪ از پاسخ‌ها نسبت به مؤلفه رشد گزینه مخالف، ۲۱٪ بدون نظر، ۱۸٪ موافق، ۶٪ کاملاً موافق و ۶٪ کاملاً مخالف را برگزیده است.

۳-۶. تحلیل‌های استنباطی مدل رگرسیونی

می‌دانیم که رگرسیون در حالت کلی به صورت رابطه $Y = f(X)$ تعریف می‌شود. در این رابطه می‌خواهیم با استفاده از تابع f بین X ها به عنوان Independent Variable و Y به عنوان Dependent Variable یک ارتباط و مدل به دست بیاوریم. رگرسیون ترتیبی که نام کامل‌تر آن رگرسیون لجستیک ترتیبی است، هنگامی به کار می‌رود که کمیت پاسخ یا همان Y دارای اندازه‌های عددی ترتیبی Ordinal باشد.

از مدل رگرسیونی برای مشاهده تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته استفاده می‌کنیم. متغیر وابسته دارای ماهیت ترتیبی ۱. کاملاً مخالف؛ ۲. مخالف؛ ۳. نظر ندارم؛ ۴. موافق و ۵. کاملاً موافق است. بنابراین از مدل رگرسیونی لجستیک ترتیبی (Ordinal Logistic Regression Model) استفاده خواهیم کرد.

بنابر آزمون فرضیه اصلی تحقیق مدل رگرسیونی لجستیک ترتیبی چندگانه را انجام داده‌ایم و نتایج آن به شکل زیر بیان شده است:

تست فرضیه اصلی تحقیق:

به نظر می‌رسد نظارت سازمانی بر کاهش فساد اداری تأثیر گذاشته است.

جدول ۲ متغیر تابع و متغیرین مستقل

Model Fitting Information				
Model	-2 Log Likelihood	Chi-Square	df	Sig.
Intercept Only	238.660			
Final	233.009	5.651	5	.042
Link function: Logit.				

جدول Model Fitting Information برای ما نشان می‌دهد که Chi-Square value مساوی به ۵/۶۵۱ بوده و P-value کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که رابطه بین متغیر تابع (فساد اداری) و متغیرین مستقل را به صورت معنی‌دار در Final Model به اثبات می‌رساند.

جدول ۳ استنباط آماری (Deviance و Pearson)

Goodness-of-Fit			
	Chi-Square	Df	Sig.
Pearson	242.744	247	.565
Deviance	198.352	247	.990
Link function: Logit.			

در جدول Goodnes of Fit تست آماری در هر دو (Peason و Deviance) معنی دار نبوده یعنی ارزش p_value بزرگتر از سطح آلفاست ($P\text{-value} > 0.05$) استنباط آماری بیان می کند که مدل مناسب (دیتای جمع آوری در قالب این مدل همخوانی دارد) است.

جدول ۴ نشان دهنده فیصدی توسط متغیرین مستقل در متحول تابع

Pseudo R-Square	
Cox and Snell	.056
Nagelkerke	.060
McFadden	.021
Link function: Logit.	

جدول Pseudo R-Square، یک معیار برازش مناسب برای مدل های رگرسیون است.

$Nagelkerke=6\%$ نشان می دهد که ۶ فیصد تغییرات در متحول تابع (فساد اداری) را متغیرین مستقل در مدل توضیح می دهد. جدول ۵ نشان دهنده تأثیر متغیرین مستقل بر فساد اداری است

Parameter Estimates

Parameter	B	Sig.	Exp(B) Lower	95% Wald Confidence Interval for Exp(B)		
				Upper		
Threshold	{1=فساد}	-1.392	.166	.249	.035	1.778
	{2=فساد}	.245	.798	1.277	.196	8.309
	{3=فساد}	1.364	.158	3.912	.590	25.938
	{4=فساد}	3.917	.000	50.236	6.521	387.020
نظارت الهی. 1		-1.804	.089	6.076	.758	48.718
نظارت درونی. 1		.848	.303	2.335	.466	11.707
نظارت عمومی. 1		-1.336	.094	3.805	.795	18.222
نظارت مدیریتی. 1		1.259	.106	3.521	.767	16.169
نظارت سازمانی. 1		-4.776	.117	.008	2.164E-5	3.282
(Scale)		1a				
Dependent Variable: فساد Model: (Threshold), 1, نظارت سازمانی, 1, نظارت مدیریتی, 1, نظارت عمومی, 1, نظارت درونی, 1, نظارت الهی						
a. Fixed at the displayed value.						

نتایج جدول Parameter Estimates در سطر از جمله متغیرین مستقل (نظارت الهی، نظارت درونی، نظارت عمومی، نظارت مدیریتی) نظارت الهی، نظارت عمومی و نظارت سازمانی در سطح خطای ۱۰ فیصد معنی دار بوده و بیان می‌کند که بر فساد اداری مؤثر است. عدد ضریب رگرسیونی یا همان Coeff برای نظارت الهی ۱/۸۰۴، برای نظارت عمومی ۱/۳۳۶ و برای نظارت سازمانی -۴/۷۷۶ است. به اساس توضیح نسبت چانس (Odds Ratio)، یک مرحله افزایش در نظارت سازمانی شانس رخداد یا احتمال فساد اداری به اندازه ۰/۰۰۸ برابر کاهش می‌دهد. برای نظارت الهی اگر یک واحد افزایش در نظارت الهی شانس در کاهش فساد اداری را به اندازه ۶/۰۷۶ برابر است و یک واحد افزایش در نظارت عمومی احتمال کاهش فساد اداری را به اندازه ۳/۸۰۵ مرتبه کاهش می‌دهد.

در نتیجه، فرضیه اصلی تحقیق مبنی بر اینکه «به نظر می‌رسد نظارت سازمانی بر فساد اداری تأثیر دارد.» قبول و فرضیه صفری رد می‌شود.

از جمله مؤلفه نظارت عمومی و نظارت الهی بر کاهش فساد اداری تأثیر معنی‌دار داشته و فرضیه‌های فرعی تحقیق مبنی بر اینکه «به نظر می‌رسد نظارت الهی بر کاهش فساد اداری تأثیر معنی‌دار دارد.» قبول و فرضیه صفری رد می‌شود. به همین ترتیب فرضیه فرعی مبنی بر اینکه «نظارت عمومی بر کاهش فساد اداری تأثیر معنی‌دار دارد» نیز قبول و فرضیه صفری رد می‌شود.

نتیجه‌گیری

فساد در جوامع بشری قدمتی به اندازه تمدن بشری دارد و در حال حاضر نیز یکی از مسائل مبتلا به کشورها است. رشوه یکی از مهم‌ترین مصادیق فساد است. تاریخ تمدن‌های قدیمی مانند یونان، روم، چین، هند و غیره متأثر از فساد بوده است. فساد رنج‌های بسیاری برای جامعه بشری به دنبال داشته و جنگ‌های پی‌درپی، خشونت‌ها و قیام علیه تمدن‌های حاکم، از بین رفتن سازمان‌ها و در هم ریختن جوامع همیشه مرتبط با فساد بوده است. در تمامی جوامع و سازمان‌ها، نظام آموزشی و تحصیلی در زمره بزرگ‌ترین قسمت از بخش سازمان‌های دولتی است که معمولاً ۲۰ تا ۳۰ درصد از بودجه کل کشور را به خود اختصاص می‌دهد، این بخش با داشتن بالاترین سهم از منابع انسانی تحصیل کرده، حدود ۲۰ الی ۲۵ درصد اجتماع را تحت پوشش قرار می‌دهد. علی‌رغم آرمان‌های متصور در برخی از جوامع بخش آموزش با مشکلاتی چون محدودیت‌های مالی، مدیریت ضعیف، کارایی کم، اتلاف منابع، کیفیت پایین خدمات و مواردی از این قبیل دست و پنجه نرم می‌کند. این چالش‌ها سبب شده است که برخی از افراد برای جبران مافات دست به دامان فساد شده و ارزش‌های اخلاقی، اعتبار آموزش و اهمیت تربیت فرزندان جامعه را فراموش کنند. در عین حال آموزش و اهمیت تربیتی برای دانشجویان به خصوص نظامیان یک بخش خاص بوده و نقش محوری در پیش‌گیری از بروز و گسترش فساد دارد.

این تحقیق با انجام تحقیق میدانی به یافته‌های زیر دست یافت:

فرضیه اصلی تحقیق مبنی بر اینکه «به نظر می‌رسد نظارت سازمانی بر کاهش فساد اداری تأثیر گذاشته» با سطح اطمینان ۹۵٪ مورد قبول واقع شد و فرضیه صفری تحقیق مبنی بر اینکه «به نظر می‌رسد نظارت سازمانی بر کاهش فساد اداری تأثیر نداشته» با شواهد کافی رد شد.

فرضیات فرعی این تحقیق همانند نظارت الهی و نظارت عمومی نیز در سطح خطای ۱۰٪ قبول شد و فرضیات مؤلفه‌های نظارت درونی و نظارت مدیریتی رد شد؛ شواهد کافی در سطح اطمینان ۹۵٪ فیصد وجود نداشت تا این فرضیات را تأیید کند.

فهرست منابع

۱. پیروز، علی آقا و همکاران، (۱۳۸۴)، مدیریت در اسلام، قم: نشر پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲. حسنی، علی و شمس، عبدالحمید، (۱۳۹۱)، راه‌کارهای مبارزه با فساد اداری بر اساس ارزش‌های اسلامی، اسلام و پژوهش‌های مدیریتی، سال دوم، شماره اول.
۳. خنیفر، حسین، (۱۳۹۰) بایسته‌های دانشگاه فرهنگ‌ساز در هزاره سوم؛ مطالعه موردی: جامعه اسلامی در عرصه جهانی، دانشگاه اسلامی، سال پانزدهم بهار ۱۳۹۰، شماره ۱ (پیاپی ۴۶).
۴. دیدبان شفافیت افغانستان، (۱۳۹۷)، سروی ملی برداشت‌ها و تجارب افغان‌ها از فساد، بی‌جا: بی‌نا.
۵. راجی، سامان، (۱۳۹۶)، مقایسه تطبیقی مقوله کنترل و نظارت از منظر مدیریت اسلامی و مکاتب مدیریتی، چهارمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی.
۶. ربیعی، علی، (۱۳۸۳)، زنده‌باد فساد، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۷. شعبانی، احمد و سلیمانی، محمد، (۱۳۸۹)، بررسی آثار فساد اداری بر سرمایه اجتماعی، ماهنامه مهندسی فرهنگی، سال پنجم، شماره ۴۷ و ۴۸.
۸. شمس، عبدالحمید، (۱۳۹۰)، جزوه درسی مسائل مدیریت دولتی ایران، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
۹. شیخ احمدی، عبدالبصیر، (۱۳۹۳)، اسلام و مبارزه با فساد اداری، کابل: انتشارات توانا.
۱۰. طاهری، حبیب‌الله، (۱۳۸۴)، نظارت (اصولی از اصول مدیریت) از دیدگاه قرآن و سنت، فرهنگ مدیریت، سال سوم، شماره ۱۰.
۱۱. فروزنده، لطف‌الله، (۱۳۸۵)، نظارت و کنترل در مدیریت اسلامی، مجله مجلس و پژوهش، سال سیزدهم، شماره ۵۳.

۱۲. قوامی، صمصام‌الدین، (۱۳۸۶)، مدیریت از منظر قرآن و سنت، قم: دبیرخانه مجلس خبرگان رهبری.
۱۳. گیوریان، حسن و ربیعی مندجین، محمدرضا، (۱۳۹۴)، فرایند خط‌مشی‌گذاری دولتی پیشرفته، تهران: مؤسسه مهربان نشر.
۱۴. نیکپور، امین و همکاران، (۱۳۹۵)، بررسی تأثیر نظارت سازمانی با رویکرد اسلامی بر فساد اداری در سازمان‌های دولتی ایران، فصلنامه راهبرد، شماره ۱.
۱۵. یوسفی، حیات‌الله، (۱۳۸۵)، افغانستان؛ نظام سیاسی و اقوام، نارضایتی یا رضایت، جامعه فردا، شماره ۲.

۱۳۰

۱۴۰۲ خزان و زمستان

شماره ششم

سال سوم

دوفصلنامه یافته‌های مدیریت دولتی

